

Іван Франко і його рідне село

Євстахія Наконечна

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Євстахія Наконечна

Іван Франко і його рідне село

I. ОБРАЗ РІДНОГО СЕЛА У ТВОРАХ ІВАНА ФРАНКА

«Неначе ві сні виринають перед моєю душею забуті тіні давньої минувшини, рисуються виразними силуетами на тлі край-образу мого рідного села, і промовляють до мене давно не чутими, простими, тихими словами, і ворують моє серце, і витискають сльози на очі. Чи маю вас ловити, тіні сіттю слова?» — писав Іван Якович Франко у вступі до оповідання «Неначе сон», звертаючись подумки до того зеленого куточка на Підгір'ї, де минуло його дитинство, звідки взяв у серце негасимий огонь любові до рідної землі.

Образ рідних Нагуєвич, м'яку й мальовничу природу Прикарпаття, колоритні образи односельців змалював Каменяр у багатьох своїх прозових і віршованих творах. Зіставляючи хронологічно ці твори, можна побачити еволюцію в осмисленні образу рідного села від окремих зарисовок пейзажу, фактів і художніх деталей до глибокої соціальної характеристики й типізації тогочасного галицького села.

Перші спроби пера майбутнього письменника припадають на час навчання в Дрогобицькій гімназії. Гімназійні вправи, написані на основі побаченого й пережитого у Нагуєвичах, є першими паростками художньої творчості могутнього генія Каменяра. У них п'ятнадцятирічний Франко відтворює картини сільського побуту, сільськогосподарську працю, знаходить влучні художні деталі, змальовуючи рідну природу в різні пори року. Так, в оповідці «Опис літа» Франко-учень вдало відтворює літню спеку: «Спекота змагається, сонце бродить по самотньому небі, як той козак по степу, а води в річках й поточках висихають».

Ще глибше виявляється художня обдарованість юного Франка в «Описі пожегу», в якому він, згадуючи дитячі роки, розповідає про

пожежу в селі. Глибоко вражений народним героєм, Франко зі щирим співчуттям передає людський розпач: «Як огняні птахи, літають китиці з одної сторони на другу, а люди стоять, як вкопані, хоть вітер аж землю рве. Що ж мали тепер робити ті бідні люди, коли одної ночі стратили все, що називали своїм, крім святої землі?».

У старших класах гімназії Франко розпочав роботу над історичною поемою «Пани Туркули», в основу якої лягли усні перекази про страшні часи татарської навали. Місце подій — Нагуєвицька Слобода, саме той куточок села, де народився поет. Поема, рукопис якої не зберігся, була першою літературною спробою молодого Франка на історичну тематику. До неї він звернувся майже через десять років у повісті «Захар Беркут», написаній теж у Нагуєвичих.

Ставши на літературний шлях і прагнучи дати «немов мозаїковою роботою виконаний образ тогочасного суспільного життя», письменник черпає повними пригорщами з бездонного джерела навколишньої дійсності теми, сюжети, характеристики персонажів, художні деталі.

У середині 70-х років XIX ст. письменник працював над повістю «із громадського і родинного життя» «Гутак», якою гадав розпочати серію творів про Нагуєвичі. Матеріалом для повісті стали особисті спостереження письменника за життям односельців.

Повість «Гутак» — твір соціально-психологічний. Подаючи фрагменти із тогочасного сільського життя, автор ніби переносить читача у рідне село Нагуєвичі, де однієї неділі відбуваються вибори сільської влади — війта. Селяни добре розуміють, що народні вибори — це фактично інсценізація, бо обирають «п'явок на їхню працю». Герої повісті — живі нагуєвицькі люди.

На тлі колоритних образів селян подається життя двох родин, що мешкають у Слободі, — Івана Гутака і Яця Хохлачика. На

виборах, де Хохлачик підбурював людей проти Гутака, знаючи його тверду і жорстоку натуру, ще тісніше зав'язався вузол ненависті між ними. Франко заглиблюється в психологію вчинків героїв, відкриваючи найпотаємніші аспекти їхнього духовного життя.

Яць Хохлачик — бідний, але працьовитий і чесний господар, щасливий батько, щиро люблячий і по-селянському делікатний чоловік — єдина таємна любов Гутакової жінки. Він різка протилежність лицемірному Гутакові, який, прикидаючись доброю людиною, всією душею ненавидить бідних, б'є свою бездітну дружину, потай мріючи про її смерть.

З витонченою іронією змальовує Франко мізерне життя сільської інтелігенції, неучтво і темряву, що панували в тогочасному галицькому селі. Професор Лонгин Крицький — «найрозумніша голова на селі» — люто ненавидить сільську дітвору, він влаштовує в школі «правдивий судний день», знущаючись над дітьми за те, що його не обрали радним. Смішним і нікчемним виглядає він поміж дотепних і розумних селян.

Повість «Гутак» густо розбарвлена пейзажними замальовками, картинами прикарпатської природи, серед якої минало дитинство і юність Великого Каменяра і до якої не раз звертався він у своїх художніх творах. Цікавим, зокрема, є опис Нагуєвицької Слободи — того місця, де стояла батьківська садиба.

«Се був присілок, віддалений від самих Нагуєвич широким пасовищем, рівним хоть яйце коти, покритим декуди повз дільниці густим, у плота зависоким будяччям. Посеред того будякового ліса вилася узенька стежка-півперечка».

Картини селянського життя, правдиві образи односельців, змальовані в повісті «Гутак», є ніби прологом до широкої соціальної характеристики Нагуєвич, яку дав Франко пізніше у повісті «Великий шум», найбільшому творі письменника про рідне село. На прикладі Нагуєвич письменник показує галицьке село тих часів,

його економічний занепад, нужденне життя селянства, його пролетаризацію, народження нових суспільних сил у надрах старого світу.

У повісті Франко яскравими барвами змалював образи свого батька Яця Коваля, сільського писаря Костя Дум'яка, отця Квінтіліана.

З великою майстерністю відтворив письменник природу рідного села та його околиць. Цю місцину, каже він, можна було б вважати «земним раєм, розкішним закутком Підгір'я», але «довкола селянські хати з пошарпаними вітром стріхами, з пообвалюваними плотами та парканами, з маленькими підсліпуватими вікнами і з великим, у глибині душ людських захованим стражданням, з невинною боротьбою між надією і розпукою».

Великий шум — ураганні вітри і небачені повені, від яких стогне могутнє гірське пасмо Діл — є ніби відлунням того бунтівного великого шуму, що вирує в глибинах народних мас після скасування кріпаччини.

• • •

Далі — у повній книжці «Іван Франко і його рідне село».

nashaknyga.com.ua